

323.2 (471).1918

H E I K K I A H M A L A

TOKOIN VILJAJUNAN MUKANA SIPERIAAN

Maamme, joka maailmansotaa edeltäneinä vuosina oli pyrkinyt karja-talousmaaksi, joutui sotavuosien aikana kamppailemaan viljapulauksella. Kun sota asetti melkein voittamattomia esteitä viljan kuljetukselle, niin pula paheni pahenemistaan kaikista säännöistelyistään huolimatta. Vuoden 1917 lopulla ja 1918 alussa se oli suuremmissa kaupungeissa ja teollisuuskeskuksissa suorastaan uhkaava. Tilanteen helpottamiseksi ryhtyi Oskari Tokoi järjestämään suomalaisten viljajunien matkoja Siperiaan ja saatuaan Venäjän silloiselta valtiolta, Leniniltä, luvan junien lähettämiseen sekä niissä oloissa välttämättömän takuun junien koskemattomuudesta hän määräsi ensimmäisen junan lähtöpäiväksi helmikuun 19. päivän.

Se, että tämän muistelman kirjoittaja pääsi viljajunaan, johtui hyvien toverien myötämielisyydestä, josta lausun heille kiitokset. Tajusin, ettei minun matkalla välttämättömästi tarvita, mutta kun minulle annettiin nimellisesti komealta kalskahtava tehtävä — viljan vastaanottaja — otin tehtävän mielihyvin vastaan. Halusin tutustua Venäjän suunnattomiin alueisiin ja kansaan ja siksi en yhtään epäröinyt lähteä tuolle pitkälle ja seikkailurikkaalle matkalle. Helmikuun 19 päivänä kapusin Helsingin asemalla junaan ja matka Siperiaan alkoi.

Vallankumous viettää hengähdysaikaa.

Pietarissa — nykyisessä Leningradissa — saattoi jo havaita, että vallankumouksen hyökyaallot olivat tasoittumassa. Elämä näytti ainakin ulkonaisesti katsoen melkoisen rauhalliselta. Ainao, mistä sai aavistuksen kytevästä tulesta, oli väestön kasvoilla lepäävä vakavuus. Tavallisissa oloissa niin helposti esiintyvä välitön riemu oli kadonnut ja näytti siltä, että vuoden 1917 keväällä vallankumouksen puhjetessa syntynyt vaiteliaisuus oli jäänyt pysyväiseksi.

Kun lähemmin tarkasteli väestöä ja sen jokapäiväisiä askareita, niin havaitsi vallankumouksen hyökyaallon kulkeneen varsin voimakkaana yli Venäjän. Pietarissa saattoi tavata sanomalehtien myyjänä kookkaan, harmaapäisen ukon, jonka koko olemus — kaikesta alistumisesta huolimatta — juorusi korkeasta virasta tsarismien aikana. Kun kuljin erään tällaisen sanomalehtimyyjän ohi, niin kysäisin seuralaiseltani, mikähän arvo tuolla ukkelilla oli ollut vanhan järjestelmän vallitessa. Hän oli kenraali, kuului varma vastaus.

Vallankumouksesta huolimatta ihmisten luonteissa ei ollut tapahtunut sanottavakaan muutosta. Suurvenäläinen ajatus ja henki näyttäytyi silloin tällöin. Ensimmäisen kerran jouduimme sen kanssa tekemisiin lähellä Omskia olevalla maaseutuasemalla. Väestöä oli runsaasti asemalla ja jokainen yksilö töllisteli uteliaasti siistissä ja moitteettomassa kunnossa olevaa veturiamme. Eräät tiedustelivat matkamme tarkoitusta ja me puolestamme annoimme rehellisen vastauksen kysymyksiin. Ilmoitimme suoraan, että olemme viljanhakumatkalla. Muudan keski-ikäinen mies lausahti tällöin, että selkäänne tarvitsisitte, vaan ette viljaa.

Noissa sanoissa ilmeni varsin selvästi vanha suurvenäläinen henki. Tsuchua ei tarvitse sääliä.

Koulupoikana ollessani luin kuvauksia Isonkyrön pelloista ja Limingan niityistä ja myöhemmin jouduin omakohtaisestikin toteamaan sanottujen alueiden laajuuden. Meikäläisissä oloissa ne edustavatkin laajoja maa-alueita, melkein puuttomia tasankoja, joiden äärimmäisiä rajoja silmän on vaikea löytää. Siperian aro on kuitenkin jotakin aivan toista. Sen näkeminen vaikutti allekirjoittaneeseen voimakkaasti. Nytkin — kahden vuosikymmenen jälkeen — näkökuvat palautuvat jatkuvasti mieleeni ja vertauksen hakeminen Siperian arolle on enemmän kuin vaikeata. Omat lakeutemme ovat kääpiömäisen pieniä Siperian aron rinnalla ja ne vaikuttavat mäkitupalaisen tonttimailta suurtalon viljelysvainioiden rinnalla.

Pietarista Omskiin matkustaessamme sivuutimme Ural-vuoret neljäntenä vuorokautena. Ja sitten alkoi aro, jonka ylittäminen kesti kuutisen vuorokautta ennenkuin olimme edes Omskissa. Näköalat oli päivästä toiseen samanlainen. Toisinaan joku kylä vilahti ohitsemme, mutta jälleen alkoi melkein puuton aro. Jatkuva aron näkeminen synnytti komissaarisamme, Jukka Rahjassa, omalaatuisen hauskan mielteen. Eräänä aamuna hän ryhtyikin »nuhtelemaan» veturinkuljettajia seuraavaan tapaan:

— Eihän meidän matkastamme tule koskaan loppua, kun te ajatte yöllä sen takaisinpäin, minkä päivällä edistymme. Tuo sama koivu — hän viittasi arolle — oli eilisaamuna juuri tuolla samalla paikalla.

Rahjan leikilliseen huomautukseen olisi melkein voinut yhtyä, jollei olisi ollut vakuutettu siitä, että eteenpäin tosiaankin kuljettiin. Maisema oli samanlainen kaikkialla. Pelkkää heinää ja siellä täällä pienoinen koivumetsikkö, siinä näköala päivästä toiseen. Ja aro ei vielä loppunut Omskiin-kaan, sillä sitä olisi riittänyt vielä kuusi vuorokautta taivallettavaksi, ennenkuin olisimme olleet aron itäisimmällä laidalla. Ja minkälaista aroa sitten? Väkevämultaista, joka ei siedä lainkaan lannoitusta eikä kaipaa ojitusta. Se on valmis kynnettäväksi ja kylvettäväksi ja vehnä kasvaa melkein silminnähävästi kuohkeassa maaperässä. Valitettavaa vain on se, että liikenneyhteydet tähän »vehnäaitaan» ovat varsin heikot. Tämän perusteella voi varsin hyvin ymmärtää senkin, että kansalaissodan vuosina, jolloin Venäjällä kuoli miljoonittain ihmisiä nälkään, kasakka- ja kirkiisialueilla oli viljaa mätänemään asti. Rautatielaitoksen huonon kunnon ja matkan pituuden vuoksi viljaa oli vaikea kuljettaa riittäviä määriä asutuskeskuksiin.

Viljaa lastaamassa.

Mitä lähemmäksi Omskia saavuttiin, sitä enemmän alkoi rautatieasemilla olla »sitnikan» — vehnäleivän — kauppiaita. Kaikesta näkyi, että olimme saapumassa »leipämaahan». Omskin aseman lähistöllä olevalla torilla oli vehnäleipää arvaamattomia määriä. Rinkilä- ja venhäleipävuoret odottivat ostajia.

Muutaman päivän Omskissa oltuamme saimme määräyksen mennä lastaamaan Moskovon radan varrella olevaan Moskolenkoon. Ajoimme toivottavasti mielin määräpaikkaan ja esitimme paperimme asemapäällikölle. Viljamaksiinin ovia ei meille kuitenkaan aukaistu. Neuvostoherrat, jotka olivat määrännet lastauspaikaksemme Moskolengon, olivat unohtaneet viljanluovutusmääräyksen antamisen. Puuttuva määräys oli siis haettava Omskista. Jouduin venäjänkieltä taitamattomana hakemaan tuon paperin. Tuskinpa siitä muutoin olisi tullut mitään, elleivät tulkkimme, Helle ja Huttunen, olisi minua siinä auttaneet. Monen viittailun ja molituksen perästä olin jo seuraavana iltana jälleen Moskolengossa. Tällä Omskin ja Moskolengon välisellä matkalla opin kunnioittamaan venäläisten ystävällisyyttä ja avuliaisuutta. Kun he huomasivat asemani tukaluuden, niin he lupasivat pitää huolta siitä, että voin jäädä pois junasta Moskolengossa. Ja he pitivät myöskin lupauksensa. Kiittelin heitä avustamisestaan ja tuskinpa muistin heitä edes palkita muutamalla ruplalla.

Nyt aukenivat viljamaksiinin ovet. Lastaaminen alkoi. Ja se kävi kuin tanssi. Säkki poikittain tai pystyyn olalle ja juoksujalkaa vaunuun ja taas takaisin makasiiniin uutta säkkiä hakemaan. Lastaaminen kävi niin nopeasti, että oli vaikea pitää säkkien lukumäärää mielessään. Säkkien kantajat olivat todellisia ammattimiehiä alallaan. Vaikka suomalainen työmies suoriutuukin tehtävästään siinä kuin joku toinenkin, niin sittenkin epäilen, olisiko meikäläiset lastaajat selviytyneet voittajina tässä työssä. Kirkiisit olivat erikoistuneet säkkien kantamiseen ja heidän ammattitaitonsa oli

kehittynyt aivan huippuunsa.

Matkalla kotia kohden.

Kun olimme saaneet junamme täyteen lastiin, alkoi kotimatka. Tasan-golla matka sujui hyvin, mutta varsin pian havaitsimme että veturimme oli sittenkin liian heikkovoimainen 40 vehnävaunun vetämiseen. Omskissa ilmoittivat sikäläiset asiantuntijat, että kahdeksan vaunua on ehdottomasti liikaa. Meidän täytyi uskoa, sillä vehnävaunujen lisäksi junassamme oli vielä miehistö- ja tarvikevaunut. Sydäntä kyllä kirveli, kun 8 täydessä lastissa olevaa vehnävaunua täytyi jättää linjalle, sillä kotimaassa oli monta nälkäistä vatsaa odottamassa tuloamme.

Eräänä yönä sattui sitten se, josta meitä oli varotettu. Heräsin syvään hiljaisuuteen ja kun menin ulos, niin sain tietää, että höyry oli loppumassa veturista. Höyry nostettiin tarpeeksi korkealle ja yritettiin uudelleen. Kiskoille heitettiin sitä ennen hiekkaa, jotta veturimme saisi kovassa ylä-mäessä tarpeellisen alkuvauhdin. Vaivaloisesti veturimme puuskutti vih-doinkin lähimmälle asemalle, jossa asemamies — nähtyään asemamme tukaluuden — huusi ystävällisesti:

— Tikapoot naata, tikapoot naata!

Veturimme ratissa sattui juuri tällöin istumaan suuri koiranleuka, Ahman. Hän ymmärsi kyllä venäläisen asemamiehen vilpittömän ja ystävällisen tarkoituksen, mutta häntä harmitti hieman, että suomalaista — hänen veturiaan — halveksittiin ja hän vastasi selvällä suomenkielellä:

— Ellei tällä päästä, niin ei tässä tikapuutkaan auta.

Tämä oli muuten ainoa kerta, jolloin veturistamme loppui voima.

Lahjuksien avulla eteenpäin.

Ennenkuin lähdimmekään matkalle, niin meille oli selviönä se, että lah-juksilla on matkamme onnistumiseen aivan ratkaiseva merkitys. Lahjuksien puutteessa matkamme voi kokonaan epäonnistua, mutta sen sijaan päin-vastaisessa tapauksessa voimme saada venäläisiltä viranomaisilta ja muilta-kin kaikkea mahdollista tukea. Kun kysymyksessä on venäläinen väestö, joka on tottunut lahjuksiin, niin useinkaan ei ole ratkaisevaa lahjusten määrä ja laatu, vaan ennenkaikkea se, että lahjuksia annetaan. Jos kysymyksessä on huomattavampi »voitelu», niin venäläinen on valmis kääntämään maail-man vaikkapa nurin voidakseen täyttää lahjuksen antajan toivomukset.

Edellämainitusta syystä matkaeväisiimme kuuluikin m.m. huomattava määrä savukkeita. Niiden avulla komissaarimme avasikin viljajunallemme tien monessa vaikeassa paikassa. Sellaisiakin tapauksia sattui, ettei savuk-keet riittäneet, vaan asianomaisia täytyi »rasvata» vieläkin perusteellisem-min. Tällainen tapaus sattui Jekaterinburgissa, jossa meidän täytyi puh-distaa veturimme höyrypannu.

Vastaaimme saapuneen suomalaisen veturin miehistö oli sitä mieltä, että viipyisi vähintäänkin parisen viikkoa, ennenkuin työ on toimitettu ja mat-kaa voidaan jatkaa. He olivat ottaneet asiasta ennakolta selvää ja siksipä esittivätkin sen ehdottomana ja tinkimättömänä totuutena. Sittenpä hän se nähdään, jahka sinne saakka päästään, tuumi Rahja, joka, kuten sanottu, oli viljajunamme komissaarina.

Heti Jekaterinburgiin päästyämme Rahja etsi käsiinsä veturien puhdis-tusta valvovan aliesimiehen ja »voiteli» tämän jo ennakolta, ennenkuin edes esittikään asiansa varsinaiselle päällikölle. Päällikkö suhtautui aluksi kyl-mästi koko asiaan ja sanoi, että omien veturien puhdistamisen vuoksi kestää ainakin kaksi viikkoa, ennenkuin suomalainen veturi voidaan ottaa puhdis-tettavaksi. Rahja puhui ja puhui sekä vetosi kaikkein kauneimmassa ääni-lajissa päällikön hellimpiin tunteisiin ja osoitti, miten Suomessa kansa kärsii nälkää ja toivoi, että joukkomme saisi täälläkin osakseen samaa avuliai-suutta, jota se on koko matkansa aikana saanut nauttia venäläisten viran-omaisten taholta. Rahjan puhe sai aikaan sen, että päällikkö lopuksi sanoi, ettei hän voi yksin päättää asiasta, vaan hänen täytyy keskustella asiasta työtä johtavan apulaisensa kanssa. Tätä Rahja olikin toivonut. Alipäälli-kön kanta oli jo ennakolta selvä, sillä »voitelu» oli tehnyt tehtävänsä. Päällikön oli antauduttava hyvin valmistetun hyökkäyksen edessä. Vetu-rimme joutui puhdistettavaksi jo samana iltana ja vuorokautta myöhemmin se oli jo lähtövalmiina.

Venäläisten lahjusrahkaus huipussaan.

Matka oli jo loppuvaiheissaan, kun jouduimme varsin vakavalta näyttä-vän tilanteen eteen. Olimme saapuneet Pietarin edustalle josta toinen rata vie Pietariin ja toinen Suomen asemalle. Asemalla ilmoitettiin meille kyl-mästi, että Pietarissa vallitsee yhtä suuri leipäpula kuin Suomessakin ja siksi junamme viedään Pietarin asemalle.

Rahja antoi määräyksiä ja komensi kaikki miehet kivääreille, mutta itse hän kiiruhti ruokatavaravaunuun. Seurasin Rahjan hommia, sillä minä en tuntenut kivääriä enkä myöskään osannut sitä käsitellä. Rahja ilmestyi-kin hetkisen kuluttua ruokatavaravaunusta »aseistettuna» kahdella vehnä-leivällä ja kahdella metfurstmakkaralla. Juoksujalkaa hän riensi junan val-taajia vastaan, jotka olivat jo ehtineet melkein junamme kohdalle. Vehnä-leivät ja makkarat Rahja ojensi kohteliaasti kumartaen asemapäällikölle ja -kirjurille, jotka johtivat tuota »valtausjoukkoa». Tulos oli hämmästy-tävä. Herrat kiittelivät lahjasta ja antoivat veturillemme lähtömerkin. Rahja hyppäsi viimeisenä vaunuun ja sieltä hän vielä huiskutti herroille hyvästiä. Kahdella vehnäleivällä ja metfurstmakkaralla oli pelastettu 32 vaunulastia vehnää suomalaisiin suihin.

Tämän loppunäytöksen jälkeen minä sydämessäni siunasin venäläisten lahjusrakkautta. Ilman sitä taistelu viljajunasta olisi saattanut muodostua hyvinkin veriseksi. Taistelussa olisimme ehdottomasti joutuneet alakyn-teen, sillä ennenpitkään sotaväkikin olisi saatettu kutsua leikkiin ja meidän kohtalomme olisi ollut silloin selvä.

Jälleen kotona.

Tapahtuma- ja elämysrikas matka päättyi maaliskuun 30. päivän iltana. Vaikka samaan aikaan riehui vielä kansalaissota, niin ei se aikanaan alle-kirjoittaneen mieltä sanottavasti kiinnostanut. Tärkeintä oli jälleen päästä kotoiseen ja tuttuun Helsinkiin, kotiin. Olosuhteet huomioonottaen meille oli järjestetty juhlallinen vastaanotto, jossa m.m. entinen pääministeri ja viljajunan isä, Oskari Tokoi puhui ja toivotti meidät tervetulleeksi pitkältä ja onnistuneelta matkalta.